

Çocuk Müzelerine Yönelik Ziyaretçi Deneyiminin İncelenmesi*

Ayşegül KUTLUK BOZKURT, Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi,
aysegulkutluk@gmail.com, Kırklareli, Türkiye, ORCID: 0000-0002-7739-3063

Öz

Müzeler odak noktaları ve uzmanlıkları açısından büyük farklılıklar gösterir. Her biri kendine özel ilgi alanına sahip sanat müzeleri, tarih müzeleri, doğa tarihi müzeleri, bilim müzeleri, teknoloji müzeleri, kültürel miras müzeleri, çocuk müzeleri ve daha fazlası bulunmaktadır. Bu çalışma, çocuk müzesi ziyaretlerine yönelik çevrim içi yorumları yani netnografik öğeleri nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi ile incelenmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada ziyaretçilerin çocuk müze tecrübelerine paylaşımları sayesinde ulaşılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Türkiye'deki çocuk müzeleri belirlenmiş ve TripAdvisor'da yer alan yorumları veri setine dönüştürülerek Nvivo programında içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi yaparken ana temalar, alt temalar ve kodlar oluşturularak incelenmiştir. Çocuk müze ziyaretçi yorumları 7 ana tema ve 22 alt tema altında toplanmıştır. Ziyaretçilerin çocuk müzeleri ziyaretleri sırasında hem kendilerinin hem de çocuklarının hoşça vakit geçirdiklerini, genel olarak ücretlerinin uygun ve müzelerin bu fiyata değer olduğunu belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin çocuk müzelerini potansiyel ziyaretçilere tavsiye ettiği gözlenmiştir. Çocuk müzelerinin çocuklar için oluşturdukları fiziki alanlardan, atölyelerden ve etkinliklerden bahsedilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Müzesi, Netnografi, Müze Ziyareti, İçerik analizi, TripAdvisor

Examination of Visitor Experience for Children's Museums

Abstract

Museums vary greatly in their focus and specialization. There are art museums, history museums, natural history museums, science museums, technology museums, heritage museums, children's museums, and more, each with its special area of interest. This study aimed to examine online comments, that is, netnographic elements, about children's museum visits with content analysis, a qualitative research method. In this study, the children's museum experiences of visitors are accessed through their sharing. In this context, first of all, children's museums in Turkey were identified. Comments on TripAdvisor were converted into a data set and subjected to content analysis in the Nvivo. While conducting content analysis, main themes, sub-themes, and codes were created and examined. Children's museum visitor comments were collected under 7 main themes and 22 sub-themes. Visitors stated that both they and their children had a good time during their visits. Prices were generally affordable, and that the museums were worth the price. It has been observed that visitors recommend children's museums to potential visitors. The physical spaces, workshops, and activities that children's museums create for children are not mentioned.

Keywords: museum of children, netnography, museum visit, content analysis, TripAdvisor

* Bu çalışma, TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Extended Summary

Today, children's museums, which were established as out-of-school spaces to increase the learning experiences of children in many countries, have become dynamic learning and discovery centers that offer various experiences appealing to children of various age groups. These museums prioritize interactive exhibits that encourage hands-on learning, critical thinking, and problem-solving skills. Exhibits are often designed to spark children's imaginations, allowing them to role-play, experiment, and interact with their environment in new ways.

While supporting the development of children up to the age of 12, children's museums are centers that research, examine and store information and materials that will enable them to get to know the environment they live in, and even refine the tastes of children, and enable them to spend quality time with their family and friends while attracting their interest in life-related issues (Karadeniz, 2010: 170; Kılıçoğlu Arslan et al., 2019). Children's museums are environments that provide tactile and sensory opportunities to individuals, offer alternative learning opportunities, are based on play and learn by doing (Aktaş Arnas, 2017). In addition, children's museums are museums where children are at the center of activities and designed for them to learn through games (Aktaş Arnas, 2017: 17). Aiming at the education of not only children but also young people and adults is an effective learning environment that can offer creative programs to educators and teachers (Karadeniz, 2010: 170).

The first children's museums were dominated by the understanding of collecting, exhibiting, and displaying elements in glass cases, in parallel with the classical museums understanding of the period, which adopted the ideas, and the sense of sight being more effective than the sense of touch (Tavşan & Bektaş, 2019: 40), with the modernization of children's museums over time, "touching" ", "stay away" and "be quiet", slogans meaning "touch" and "explore" were produced (Mayfield , 2005) and children's museums were adapted to their purpose.

The qualitative research design of this study was designed with the application of content analysis method within the framework of netnography. Within the scope of the study, the comments of the people who visited the children's museums in Türkiye are netnographic items. In line with this information, the information obtained by searching the children's museums in Turkey on Google was compiled and it was checked whether the 22 recommended children's museums had comments on TripAdvisor, that is, the suitability of the netnographic data. After various filtering, the number of museums to be examined decreased to 13. The number of comments on 13 museums is 515. 515 reviews obtained with the family filter were manually pulled from TripAdvisor website in their original language (Turkish) in June 2023 and subjected to content analysis with the help of Nvivo 14 qualitative research program. Limitation of the research; In this sense, it is only the evaluation of children's museums that have comments on TripAdvisor. Visitor comments were analyzed by creating main themes and subcategories with the help of Nvivo. There are 7 main categories: positive comments, negative comments, travel to the past, informative comments, museum objects and items, visit details, and children's satisfaction. The 22 sub-themes are; thanks, likes, recommendations, free entry, atmosphere, price policies, regret, intensity, feelings, experiences, directions, suggestions, attitudes of employees, collection-museum objects, diversity, scenery, eating and drinking areas, cleaning-hygiene, duration of visit, Visit frequency was created as positive comments and negative comments for children.

This study contributes to understanding visitors' experiences in children's museums in Turkey and addresses a gap in research at the national level. Although the visitor experience is very unique, the analysis and interpretation of visitors' TripAdvisor comments and the identification of common points in the children's museum experience in Turkey are provided. During the analysis and interpretation of the data set, Turkey reveals a generally positive perception of children's museums; this is not only because positive qualities dominate compared to those that trigger frustration, but also because it allows families to spend time with their children. Visitors who think that this time period is of high quality while having a pleasant time with their children, insistently recommend the children's museum experience to other

potential visitors. Positive reviews often turn into repeat visits, which is also a possible outcome. There are also detailed comments about the visitors returning to their childhood memories by traveling to the past in the presence of different toy objects, and it has been revealed that emotions such as surprise, joy, longing, and pride are triggered in many of the visitors in the face of this situation. The comments of thanks to the museum founders, donors and different people and institutions who contributed to the creation of the museum are quite remarkable. The fact that Turkish people have developed a sense of gratitude, appreciates the respect for labor and likes to express these feelings draws attention in the comments.

The current status of the research questions sought to be answered in the study can be summarized as follows; Limited information is provided about the current situation of children's museums in Turkey. As a result of the content analysis made with the 515 comments obtained, it can be concluded that the visitors of the children's museum are generally satisfied with their visit, and therefore the services offered within the scope of the children's museum are sufficient for the visitors. The number of articles examining and questioning the qualities of children's museums in Turkey is quite low. For this reason, sufficient data could not be obtained as to whether it is sufficient in terms of its qualifications. The content of the posts mostly consists of general information about museums, suggestions, and suggestions on how to spend time in the museum. In addition, while detailed comments about the objects exhibited in children's museums attract attention, the number of commentators talking about the educational activities expected to be carried out for children is very low. It can be said that the level of awareness on this issue is quite low. The last research question is about whether visitors are satisfied. According to the comments examined on this subject, the majority of the participants who visited the children's museums in Turkey seem to be satisfied with the services of the existing museums, although there are many deficiencies. After the content analysis of the answers given to the research questions and the comments, the following suggestions were made to the children's museum operators, owners, and institutions;

- Considering the main objectives of children's museums, the necessity of adding educational games and physical activities shaped with the support of experts to the programs of the museums comes to the fore. It is not difficult in today's conditions to create a children's museum that can support the development and education of children with the help of pedagogical theories and experts. It is important to provide the physical conditions and expert support that will enable the active use of drama, creative activities, art and science workshops, and experimental areas. In this context, it is recommended that private and local businesses and public institutions adopt more realistic and visionary approaches to the issue.

- With the spread and accessibility of technology, children's museums started to integrate digital elements into their exhibitions. It is recommended to use digital elements to develop children's museums from simple playgrounds to advanced interactive learning centers. Interactive touch screens, virtual reality experiences, and digital simulations can enhance the learning process and engage young tech-savvy students. In addition, learning experiences for each child can be enriched by adding exhibits suitable for children with disabilities.

- To strengthen the educational goal of museums, school-museum cooperation must first be strengthened. For this, it is suggested that subjects such as museums, museology, interactive education in museums, and learning/exploration in museums should be included in the curriculum planning, and museum visits should be increased.

In this study, the comments of children's museums in Turkey were examined, and tried to point out their pros and cons. It is a study that underlines the points to be considered for the ideal children's museum applications in the future. It is thought that the information, discussions, and suggestions obtained from the study will be evaluated by relevant persons, experts, and institutions in the field of children's museums in processes such as the development restructuring, and harmonization of children's museums.

1. Giriş

Müzeler, insan bilgisinin, yaratıcılığının ve kültürel mirasın korunmasına, yayılmasına ve takdir edilmesine katkıda bulunan, eğiten, ilham veren, çeşitliliği ve anlayışı teşvik eden değerli kültürel kurumlar (Singh, 2023) olmasının yanında öğrencilerin modern öğrenme süreçlerini destekleyen tamamlayıcı eğitim mekânlarıdır (Gülbetekin, 2021: 827). Müzeler başlangıçta sadece ziyaret edilmesi gereken ve insanların ziyaretlerini bekleyen resmî kurumlarken günümüzde ziyaretçilerinin gereksinimlerini benimsemiş ve görüşlerini paylaşabilen kurumlara dönüşmüştür (Onur, 2014). Müzelerin, toplumun bilgilendirilmesi, eğitim-kültür yaşamına katkıda bulunması ve müze-toplum ilişkisinin güçlendirilmesi gibi geniş ölçekli amaçları bulunmaktadır (Mercin, 2006). Müzelerin eğitim işlevi genellikle çocukların hayal gücünü harekete geçirecek, rol oynamalarına, deneyler yapmalarına ve çevreleriyle yeni yollarla etkileşime geçmelerine olanak sağlamalarına yardımcı olmaktadır (Akyalçın, 2019).

Anderson vd. (2002)'ne göre "müze gibi ortamlar, ziyaretçilerin kendi deneyimleri, gelenekleri, inançları ve değerleri üzerinden yorumladıkları nesne ve fikirlerle karşılaştıkları sosyal alanlardır." Bu değerli alanlardan biri olan çocuk müzeleri hakkında ulusal literatürde; çocuk müzelerinde iç mekân tasarımı (Yavuz Öden, 2020; Demir & Demirarslan, 2020), çocuk müzeleri örnekleri (Avrupa kapsamında) (Karadeniz, 2010), öğrenme deneyimi ve müzelerle ilişkisi (Aktaş Arnas, 2017), çocuk müzelerinin tarihsel gelişimi (Demir & Demirarslan, 2020), çocuk ve gençlik sanat müzesi ve eğitim ile ilişkisi (Yaman Bayram, 2019), çocuk müzelerinin turizm ile ilişkilendirmesi (Güncan, 2023), çocuk müzelerinin karşılaştırılması (Arslan Kılıçoğlu vd., 2019), toplumsal işlevleri öne çıkan yeni çocuk müze kavramı (Güneröz, 2022), çocuk müzelerinde mekan ve öğrenme ilişkisi (Atacı, 2020) incelenmiştir. Uluslararası literatürde ise çocuk müze ile ilgili; deneyim (Anderson, 2002; Birch, 2018; Sobel vd., 2022;), aile-çocuk (ebeveyn) etkileşimi (Haden vd., 2014; Willard, 2019; Shine & Acosta, 2000), ebeveynlerin farkındalığı (Song vd., 2017), oyun deneyimleri ve mühendislik öğrenimi (Tougu vd., 2017), hızlı öğrenme (Gentner vd., 2016) gibi konular üzerinde çalışmalar bulunmaktadır. Ziyaretçilerin deneyim ve beklentilerine ilişkin çalışmaları içeren ziyaretçi çalışmaları müzeler için yönetim ve gelişim açısından önemlidir (Sheng & Chen, 2012). Türkiye'de müzelerde ziyaretçi yorumları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Çevrim içi müze deneyim yorumlarının içerik analizi ile incelendiği (Göktaş & Dinçer, 2017; Şahin & Şad, 2018; Yeşilyurt & Arıca, 2018; İşçi, vd., 2020; Sop, vd., 2020;) çalışmaların bir diğer ortak noktası, verilerin TripAdvisor platformundan alınmasıdır. Bu çalışmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak Türkiye'deki çocuk müzelerinin güncel durumu incelenirken şu sorulara cevap aranmaktadır;

Soru 1: Türkiye'deki çocuk müzelerinin genel durumu nasıl değerlendirilmektedir?

Soru 2: Türkiye'deki çocuk müzeleri nitelikleri bakımından yeterli mi?

Soru 3: Türkiye'deki çocuk müzelerinin öğeleri veya içeriği/aktiviteleri yeterli mi?

Soru 4: Türkiye'deki çocuk müze ziyaretçileri, müzelerden memnun mu?

Bu çalışmanın önemi ve teorik katkısı, Türkiye'deki çocuk müze ziyaretçilerinin deneyimlerini anlamaya katkıda bulunması ve ulusal düzeydeki çocuk müze deneyimi konusunun araştırılması ile kavramsal olarak literatürdeki boşluğu doldurmasıdır. Bu çalışma sayesinde ziyaretçi deneyimleri son derece kendine özgü olsa da TripAdvisor yorumlarının analizi ile Türkiye'deki çocuk müze deneyimindeki ortak noktaların tespiti yapılmakta ve çocuk müzelerinin güncel durumu hakkında bilgi verilmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde müze ve çocuk müzesi kavramlarına yönelik kavramsal çerçeveye değinilecektir.

2.1. Müze ve Çocuk Müzesi Kavramı

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinde müzeyi, "*kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüt, eğitim ve estetik yaklaşımın gelişimi amacıyla toplu halde teşhir eden, kamu yararına çalışan, sanata, bilime sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan müesseseler*" olarak ifade edilmektedir (Ersoy, 2016: 9). Müzeler, kültür ve bilim tarihine ait eserleri toplayıp, koruma, sergileme işlevini yerine getirirken; yayınları, hazırladıkları eğitim programları, sanatsal ve kültürel etkinlikleri ile toplumun eğitimine katkıda bulunmaktadır (Maccario, 2002: 276). Kültürel kimliğin bileşenleri olan maddi ve maddi olmayan tüm kültür varlıklarının sergilenmesi, korunması ve toplanması müzenin temel işlevi (Köse & Özbaş, 2023: 56) olsa da artık sadece nitelikli sergilerin oluşturulması değil, ziyaretçilerin hem güncel bilgi edinmesine hem de kitap satın alma, kafe imkanlarından faydalanabilme, alışveriş yapabilme gibi farklı deneyimlerden yararlanmasına imkân tanıyabilmesi de gereklidir (Middleton, 1990). Dolayısıyla insanların hem bilişsel hem duygusal hem de sosyal gelişimine katkıda bulunan müzeler, keşif, çalışma, gözlem, eleştirel düşünme, tasarlama ve diyalog içermesi nedeniyle, tüm insanlara yönelik anlayış, saygı, sorgulama ruhu, yeni fikirlere ve yaklaşımlara açıklık, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, çevreyi gözlemlene becerisi, tarih, bilim, sanatsal ifade ve insanlık anlayışı ile birlikte, bu anlayışın tatmin edici ve sorumlu bir yaşam için gerekliliği inancının geliştirilmesine katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur (Köse & Özbaş, 2023: 66). Müzeler, okul öncesi dönemden yaşlılık dönemine kadar uzanan süreç içerisinde bireyi aktif şekilde eğitimin içinde tutan ve bireylerin özellikle çocukların kendilerini geliştirmesine olanak tanıyan değerli kurumlardır (Kılıçoğlu Arslan, 2019: 48).

Çocuk müzeleri, genellikle 12 yaşa kadar olan çocukların gelişimini desteklerken, yaşadıkları çevreyi tanımlarını sağlayacak bilgi ve materyalleri araştıran, inceleyen, depolayan hatta çocukların zevklerini inceleyecek, yaşama ilişkin konulara ilgilerini çekerken aile ve arkadaşlarıyla kaliteli zaman geçirmelerini sağlayacak merkezlerdir (Karadeniz, 2010: 170; Kılıçoğlu Arslan, vd., 2019). Çocuk müzeleri bireylere dokunsal ve duyuşsal olanaklar sağlayan, alternatif öğrenme olanakları sunan, oyunu temel alan ve uygulayarak öğrenmenin gerçekleştiği ortamlardır (Aktaş Arnas 2017). Çocuk müzeleri etkinliklerin odağında çocukların yer aldığı ve onların oyunlar yoluyla öğrenmeleri için tasarlanan müzelerdir (Aktaş Arnas, 2017: 17). Yalnızca çocukların değil genç ve yetişkinlerin de eğitiminin amaçlanması, bu vesileyle eğitimciler ve öğretmenlere de yaratıcı programlar sunabilecek etkili bir öğrenme ortamıdır (Karadeniz, 2010: 170). Çocuk Müzeleri Birliği (ACM) ise çocuk müzelerini, "*merak uyandıran ve öğrenmeyi motive eden sergiler ve programlar sunarak çocukların ihtiyaç ve ilgilerine hizmet etmeye kendini adanmış, kâr amacı gütmeyen bir eğitim ve kültür kurumu*" olarak tanımlar (ACM, 2023). Günümüzde pek çok ülkede çocukların öğrenme deneyimlerini artırmak amacıyla okul dışı mekânlar olarak kurulan çocuk müzeleri, çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara hitap eden çeşitli deneyimler sunan dinamik öğrenme ve keşfetme merkezleri haline gelmiştir (Aktaş Arnas, 2017: 24). Demir ve Demirarslan (2020)'a göre çocuk müzelerini klasik müzelerden ayıran en önemli özellik, "*çocuğun mekânı tüm duyuş organları ile algılamasını sağlaması, özellikle dokunma duyuşunu aktifleştirmesi ve mekânı deneyimleyerek öğrenmeyi desteklemesidir.*"

İlk çocuk müzeleri toplama- biriktirme- sergileme, düşüncelerini benimsemiş dönemin klasik müzecilik anlayışına paralel, cam kütleler içerisindeki sergileme öğeleri ve görme duyuşunun dokunma duyuşundan etkin olduğu sergileme anlayışı hâkim iken (Tavşan ve Bektaş, 2019: 40) zamanla çocuk müzelerindeki çağdaşlaşmayla birlikte "dokunma", "uzak dur" ve "sessiz ol" anlayışının yerine "dokun" ve "keşfet" anlamı taşıyan sloganlar üretilmiş (Mayfield, 2005) ve çocuk müzeleri amacına uygun hale getirilmiştir. Yıllar geçtikçe çocuk müzelerinin eğlence odaklı alanlardan eğitim merkezlerine dönüştürülerek pedagojik teorileri entegre ettiği söylenebilmektedir. 1899 yılında Amerika Birleşik Devletleri New York kentinde açılan Brooklyn Çocuk Müzesi, çocukların ilgi ve gözlem-araştırma isteğini desteklemesini, dokunarak-yaparak öğrenmelerini sağlayan ve ardından açılacak birçok çocuk müzesine öncü olan ilk çocuk müzesidir (Demir & Demirarslan, 2020: 398). ABD'nin öncülüğünden sonra Avrupa, Japonya, Kanada, İngiltere, Hindistan vb. gibi birçok ülkede çocuk müzeleri kurulmuştur (San, 2002). Çocukların öğrenme deneyimlerini artırmak amacıyla okul dışı mekânlar olarak çocuk müzeleri, bilim

merkezleri, doğa merkezleri ve keşif odaları gibi çeşitli mekânlar oluşturulmuştur. (Aktaş Arnas, 2017; 17). Çocuk müzesi modelinin bir başka erken örneği, 1901'de Washington'da açılan Smithsonian Enstitüsü'ndeki "Keşif Odası"dır. Burada basitleştirilmiş açıklamalar ve örnekler için İngilizce (Latince yerine) adlar içeren küçük harflerle sergilenen sergiler vardır. Ayrıca kuş ve balık gibi canlı hayvanlara da yer verilmiştir (Cave, 1999: 36). Çocuk müzelerinin bir sonraki büyük gelişme dönemi, Piaget'nin çocukların düşüncelerine ilişkin fikirlerinin etkili olduğu 1960'lı yıllar olmuştur. "İçeride ne var" gibi yaratıcı sergilerle, bebekler ve küçük çocuklar için müzelere oyun alanı gibi yenilikçi alanlar eklenmiştir (Mayfield, 2005). Golding, (2005), "*çocuklara ilişkin değişen kavramsallaştırmalar ve çocuklarla danışmanlığın değeri ve önemi, dünya çapında çeşitli müze topluluklarında değişen yaklaşımlara yansıtıldığından*" bahsetmektedir. Bu durum özellikle müzelerin çocukları eğiten bir yer olduğu yönündeki geleneksel görüşten, çocukların oyun ve etkileşim yoluyla öğrenme gücüne ilişkin daha çocuk merkezli bir görüşe geçiş çabalarında belirgin olmuştur (Leinhart, Crowley & Knutson, 2002). Aktaş Arnas (2017), erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin entelektüel gelişim ile bağlantısından ve oyunun merkezde olduğu etkinlikler ile öğrenmenin kolaylığından bahsetmektedir. Özetle, çocuk müzelerinin kalıcı bilgi oluşturmaya ve oyun ile öğrenmeye destek olduğu söylenebilmektedir. Çocuk dostu müzelerin dikkat çeken diğer yanları ise; müzenin fiziksel yapısı, çocuklara özel tasarlanmış bilgilendirme sistemi, pedagojik destekli eğitim programları, eğitim programları uygulayıcılarının çocuklarla iletişimi, rehberli tur hizmetinin çocuklara uyarlanması ve bütün personelin çocuklara yaklaşımıdır (Maccario, 2002). Ayrıca müzenin genel planının harekete elverişli bir şekilde planlanması ve sergi tasarımı/yerleşimlerinin çocukların görüş açısına uygun olarak konumlandırılması önemlidir. Küçük yaştaki bireylerin nesnelere ulaşabilir mesafede olmaları kendilerini önemli ve özel hissettirmektedir (Kazova, 2019, 50).

3. Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma deseni netnografi çerçevesinde içerik analizi yönteminin uygulanması ile tasarlanmıştır. Netnografi; insanların bulunduğu çevrim içi ortamı, doğal iletişim ortamının bir uzantısı olarak görerek buradaki etkileşimleri inceler. Netnografi, ilgili çevrim içi tüketici gruplarının ihtiyaçlarını ve karar etkilerini anlamak ve tanımlamak için çevrim içi forumlarda halka açık olan bilgileri kullanmaktadır (Ajanovic, 2018: 78). Netnografik veriler, tüketicilerin çevrim içi yorumları, tartışmaları ve incelemeleri gibi genellikle metin tabanlıdır (Black, 2011). Çalışma kapsamında incelenecek Türkiye çocuk müzelerini ziyaret eden kişilerin yorumları netnografik ögelerdir. Netnografik veriler ile tüketici/ziyaretçi yorumları daha önce turizm alanında hatırlanabilir turizm deneyimini (Çelik, 2022), Airbnb sanal tur deneyimini (Uca & Karahan, 2022), Fine-dining restoran deneyimini (Kandemir Altunel & Çifçi, 2021), savaş turizmi kapsamında Gelibolu Yarımadasını ziyaret eden yabancı turistlerin deneyimlerini (Ülker- Demirel, 2020) açıklayabilmek adına farklı çalışmalarda kullanılmıştır. Türkiye'deki çocuk müzeleri, arama motoru Google'da aratılarak elde edilen bilgilerden derlenmiş ve önerilen 22 çocuk müzesinin TripAdvisor'da yorumlarının olup olmamasına yani netnografik verilerin uygunluğuna bakılmıştır. Ayrıca yorumlara aile filtrelemesi uygulanarak hedef kitle daraltılmış ve gerçekten çocuğu ile çocuk müzesine giden ziyaretçilerin yorumlarına ulaşılması hedeflenmiştir. Çocuk müzesi olarak önerilen Robotlar Şehri bilim merkezi, OKÜ Celil Atasever Oyuncak Müzesi ve Üsküdar Belediyesi Mehmet Naci Aköz Uçurtma Müzesi haklarında sadece 1'er yorum olduğu için listeye dahil edilmemiştir. Kartal Belediyesi Masal Müzesi, Canik Oyuncak Müzesi, Şanlıurfa Oyun ve Oyuncak Müzesi ve Konya İl Eğitim Tarihi müzesi için henüz yorum yapılmamıştır. Ayrıca Miniatur ve Karadeniz Ereğli Oyuncak Müzesi ile ilgili yapılan yorumlara aile filtrelemesi eklendiğinde herhangi bir yorum bulunamamış ve listeye eklenmemiştir. Dolayısıyla adı geçen 9 çocuk müzesi değerlendirmeye alınmamıştır. Ziyaretçilerin turistik deneyimlerine ilişkin bilgilerini paylaşma isteği çevrim içi sitelerin önemini arttırmaktadır. TripAdvisor, 2000 yılında kurulan ve dünya çapında yaklaşık 8 milyon işletme ve konuma ilişkin 900 milyondan fazla incelemeyi içeren en büyük bilgi kaynaklarından biridir (O'Connor, 2010). TripAdvisor gönderilen tüm yorumları değerlendirmekte ve 2023'te yorumların yalnızca %3,5'inin sahte olduğunu belirleyerek yorumları kaldırmıştır (TripAdvisor, 2023). Araştırmanın sınırlılığı; bu anlamda sadece

TripAdvisor’da yorumu olan çocuk müzelerinin değerlendirilmesidir. Tablo 1’de çocuk müzeleri olarak değerlendirilen kuruluş ve işletmelere yer verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Çocuk Müzesi Kapsamında Değerlendirilen Müzeler

	Müze ismi	Yorum sayısı*	%	Tripadvisor puanı	Bulunduğu İl
1	Rahmi M. Koç Müzesi	297	57,8	5	İstanbul
2	İstanbul Oyuncak Müzesi	114	22,2	4,5	İstanbul
3	Pelit Çikolata Müzesi	23	4,5	4	İstanbul
4	Cin Ali Müzesi	8	1,6	5	Ankara
5	Anadolu Oyuncak Müzesi	20	3,9	4,5	Antalya
6	İstanbul İllüzyonlar Müzesi	9	1,8	4	İstanbul
7	Masal Parkı	6	1,1	4	Antalya
8	Umran Baradan Oyuncak Müzesi	7	1,3	4	İzmir
9	Bilimsev	8	1,5	4,5	Seferihisar
10	Cuf Cuf Oyun ve Oyuncak Müzesi	5	0,9	5	Çamlıdere
11	Balat Oyuncak Müzesi	4	0,7	5	İstanbul
12	Evrensel Çocuk Müzesi	6	1,1	3,5	İzmir
13	Feza Gürsey Bilim Merkezi	8	1,6	3,5	Ankara

*Yorumlar içerisinde ziyaret türünün “Aile” olarak filtrelenmesiyle elde edilen yorum sayısıdır.

Tablo 1’de yer alan 13 müzeye ilişkin yapılan yorumların sayısı 515’tir. Aile filtresi ile elde edilen 515 yorum 2023 Haziran ayında TripAdvisor sitesinden Türkçe yorumlar manuel olarak çekilmiş ve Nvivo 14 nitel araştırma programı yardımı ile içerik analizine tâbi tutulmuştur. Bu çalışma, yöntem kısmında kullanılan netnografik verilerin çevrim içi ortamda hazır bulunması ve herkesin ulaşabileceği veriler olması sebebi ile “TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.”

4. Bulgular

Elde edilen 515 yorumlu veri seti için önce 7 ana tema ve 22 alt tema oluşturulmuştur. Alt temalar için yine konu ile ilgili anahtar kelimeler yani kodlar oluşturulmuştur. İlgili başlıklar Tablo 2.de gösterilmektedir.

Tablo 2’de belirtilen ana kategori ve alt temalar ve kodlar Nvivo 14 ile oluşturulmuştur. Genel olumlu yorumlar, genel olumsuz yorumlar, geçmişe yolculuk, bilgilendirici yorumlar, müze obje ve öğeleri, ziyaret detayları, çocukların memnuniyeti olmak üzere 7 temel kategori ve 22 alt tema; teşekkür, beğeniler, tavsiye, ücretsiz giriş, atmosfer, fiyat politikaları, pişmanlık, yoğunluk, duygular, deneyimler, yol tarifleri, öneriler, çalışan tutumu, koleksiyon, çeşitlilik, manzara, yeme-içme alanları, temizlik- hijyen, ziyaret süresi, ziyaret sıklığı, çocuklar için pozitif ve negatif yorumlar şeklinde oluşturulmuştur. Alt temalar için kodlara ihtiyaç duyulmuş ve kodlar ziyaretçi paylaşımlarında geçen bazı anahtar sözcüklerin tekrarlanması ile oluşturulmuştur. Ziyaretçilerin ifadeleri paylaşırken yorumların başında yorum numaralarına yer verilmiştir. Ziyaretçileri belirtmek için Z harfi kullanılmıştır. İfadelerin sonunda ise parantez içerisinde yorumun hangi müzeye ait olduğu belirtilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Çocuk Müze Ziyaretlerine İlişkin Ulaşılan Ana Kategoriler ve Temalar

Ana Tema/Kategori	Alt Temalar	Kodlar
Olumlu yorumlar	Teşekkür (60)	Teşekkürler, teşekkür ederiz, bravo
	Beğeni ifadeleri (309)	Güzel, muhteşem, harika, keyifli, kaliteli, takdir
	Tavsiye (148)	Mutlaka/kesinlikle gidilmeli, görün, tavsiyedir, öneridir, çocuklu aileler için
	Giriş (26)	Ücretsiz, uygun, makul, engelli ziyaretçiler
	Atmosfer (6)	Geniş, aydınlık, ambiyans, basık, dar odalar
Olumsuz yorumlar	Fiyat politikaları (5)	Pahalı, yüksek
	Pişmanlık (2)	Değmez, gereksiz, beklentimi karşılamadı
	Yoğunluk (9)	Kalabalık, sıkışık, kuyruk beklemek
Geçmişe yolculuk	Deneyimler (25)	Çocukluğuma döndüm/gittim, eski günler, eskiler, anılar, hatıralar, keşke, oyuncaklarımı hatırladım, çocuğuma anlattım, buruk bir gülümseme
	Duygular (11)	Ağladım, mutlu oldum, şaşırdım, sevindim
Bilgilendirici yorumlar	Yol tarifleri (9)	...’dan gidilir, ... dk. yürüme mesafesinde gibi otobüs ve yol bilgileri
	Öneriler (15)	Hafta içi gidin, ara tatilde gidilecek, ...’da... deneyin/denemelisiniz.
	Çalışan tutumu (18)	Güler yüzlü, asık surat, ilgili, bilgisiz, yardımsever, kibar
Müze genel durum (Objeler, öğeler ve sergi alanları hakkında bilgiler)	Koleksiyon (44)	Müze objeleri (denizaltı, otomobiller, iş makineleri, elektrikli ev aletleri, tren, tekneler, oyuncaklar), değerli, bakımsız, entelektüel, teknolojik, büyük, başarılı
	Çeşitlilik (22)	Zengin, tarihi eserler, farklı
	Manzara (6)	Deniz kenarı, deniz kıyısında
	Yeme içme Alanı (58)	Kafe, kafeterya, restoran
	Temizlik- hijyen (21)	Temiz, bakımlı, hijyenik değildi, havalandırma yetersiz
Ziyaret detayları	Ziyaret süresi (101)	Yarım gün, tam/bütün gün, ... saat yeterli
	Ziyaret sıklığı (20)	Tekrar gideceğim, ...kere gittim, tekrar gidebilirim, arada gidiyoruz
Çocuk ziyaretçilerin memnuniyeti	Çocuk pozitif yorumlar (240)	Merak etti, sıkılmadan gezdik/dolaştık, hoşuna gitti. Mutlu bir gün, sevdi, ilgimizi çekti, hep birlikte gezdik, keyifli vakit, ufuk açıcı, güzel bir bağ
	Çocuk negatif yorumlar (29)	Hitap etmedi, sıkıldı, boşuna gittik, erken ayrılmak zorunda kaldık, hayal kırıklığı

4.1. Ziyaretçilerin Olumlu Yorumları

Yorumların büyük bir kısmını olumlu yorumlar oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin yorumlarına bakıldığında, gittikleri çocuk müzelerinin varlığından mutlu ve o ortamda bulunmaktan keyif almış görünmektedirler. Oluşturulan tavsiye teması içerisinde 148 benzer anahtar kelimelerin yer aldığı ifadeler bulunmaktadır. Bu da ziyaretçilerin büyük bir kısmının müzeleri onayladığı ve tavsiye ettiğini göstermektedir. Bir diğer olumlu yorumlar; müzelerin genellikle ücretsiz veya uygun fiyatlı olmasının yanında, otopark ve ulaşımının kolay olması yönündeki yorumlardır. Bunlar memnuniyetlerini arttıran diğer unsurlardır. Müze kurucularına teşekkür yorumları yine dikkat çeken olumlu öğelerden biridir. Olumlu yorumlardan seçilen örnekler şöyledir;

Z34: “Çok zengin bir içeriğe sahip ve ücretleri de uygun bir müze. Ailenizle beraber gezip güzel vakit geçirebileceğiniz bir mekân”. (Rahmi Koç Müzesi)

Z393: “Dokumapark içerisinde, gördüğüm oyuncak müzeler içinde en iyisi, teknoloji kullanımı, heykeller vb. çok profesyonel.” (Anadolu Oyuncak Müzesi)

Z368: “Müze bizi çocukluğuma götürdü. Çocuklar için etkinlikler faydalı ve güzel. Sunay Akın’a emeği için teşekkür ediyoruz ilk fırsatta tekrar gideceğiz.” (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Z513: “Çocuklar için keyifli bir yer. Orada yapılan aktivitelere katılabilir, isterse dışarıdaki açık alanda dinozor ve hayvanları keşfedebilir.” (Evensel Çocuk Müzesi)

Z493: "Ailece uzun zamandır gitmek istediğimiz bir müzeydi. Geçtiğimiz hafta gittik ve tek kelimeyle bayıldık. İçerde harika bir atmosfer var. Ben annem ve kuzenlerimle gittim. Her yaşa hitap ediyor kesinlikle." (Balat Oyuncak Müzesi)

Z434: "Hikayeleri ile çocukken okumayı sevdiğimiz değerli öğretmenimizi yakından tanıdık ve daha çok sevdik. Çocuklarımız ve velilerimizle de büyük keyif aldık müzenizden. Kesinlikle gidilmeli." (Cin Ali Müzesi)

4.2. Ziyaretçilerin Olumsuz Yorumları

Türkiye’de çocuk müzesi konseptindeki müzelerin ziyaretçi yorumlarına bakıldığında büyük bir olumsuz algının veya deneyimin olmaması sevindiricidir. Çocuk ziyaretçilerin memnuniyeti boyutundaki negatif yorumlar ile birleştirildiğinde sadece 45 olumsuz ögeye sahip yoruma rastlanılmıştır. Buradaki yorumlar toplam yorumun sadece %9’una denk gelmektedir. Şikâyet edilen konular; fiyat politikaları, pişmanlık ve yoğunluk olmak üzere 3 alt temada birleştirilmiştir. Aşağıda olumsuz yorumlardan örnek teşkil edenlere yer verilmektedir;

Z515: "Keşke daha iyi etkinlik yapılsa. Kidzania tarzı bir bölüm yapılmış, görevli yok. Hareket eden hayvanlar dışında bir şey göremedim. Kafe bölümü daha güzelmış" (Evrensel Çocuk Müzesi)

Z323: "Aslında müze, içindekiler ve çevresi güzel ama içeride her şeye para gözüyle bakılıyor olması kötü. Zaten giriş ücreti fazla bir de içeride elini attığın şey paralı. Ayrıca alt taraftaki kafede doğum günü vs. gibi etkinlikler oluyorken dışarıdan gelen çocukların oraya alınmaması da kötü." (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Z288: "Kalabalık olduğu için havalandırma yetersiz, içeri girmek için kuyruk beklemeniz gerekli. Bilet fiyatları içerdeki serginin içeriğine göre yüksek. Yapacak daha iyi bir şey bulamazsanız çocuğunuz ile 1 saat kadar sizi oyalar." (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Beklentinin karşılanmaması, bakımsızlık ve çalışan tutumu ile ilgili olumsuz yorumların yanı sıra müze alanının hijyenik olmaması ile ilgili yorumlar da mevcuttur;

Z421: "Burayı pek sevmeydim yani çikolata fabrikası fakat en azından içerde insanlara satmak için bir heykeller verilebilir bu güzel olurdu yani insanlar bunları alırdı ve mutlu olurlardı." (Pelit Çikolata Müzesi)

Z505: "Hasar görmüş çok fazla sergi ürünü var. Klasik Türkiye ama yapıldığına dua etmek gerekir." (Evrensel Çocuk Müzesi)

Z24: "İçeride binlerce obje var ama bilet gişesindeki beyefendi fazlasıyla ukala ve gergin. 2 soru sorunca dalga geçer gibi el kol hareketi yaparak konuşuyor. Ayrıca konuştukları hiç anlaşılmıyor." (Rahmi Koç Müzesi)

Z481: "Süs havuzları bakımsız ve pis, kötü koku yayılıyor etrafa. Havuz kenarlarındaki korkuluklar küçük çocuklar için tehlikeli. Masal kahramanlarının olduğu alandaki ışıklandırma yetersiz ve yerlerdeki renkli aydınlatmalar insanın gözüünü çok alıyor." (Masal Parkı)

4.3. Ziyaretçilerin Geçmiş Yolculuk Temasına İlişkin Yorumları

Tablo 1’de yer alan oyuncak müzelerini ziyaret eden yetişkin kişiler, gördükleri objeler karşısında duygulandıklarını ve hatta geçmiş günlerine döndüklerini belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin çocukluk anılarını canlandıran oyuncak müzeleri, onlara farklı bir deneyim yaşatmıştır. Zamanda geriye doğru yolculuk yapabilen şanslı ziyaretçilerin yorumları şöyledir;

Z187: "Şehrin merkezinde haliç kıyısında eskiye yolculuk için mükemmel fırsat." (Rahmi Koç Müzesi)

Z306: "Çocukla gidecekseniz, hazırlıklı gidip ona anılarınızı anlatarak gezin, farklı bir ortam olacak onun için de. Ben eskiye meraklı ve özlemi olan birisi olarak çok keyif aldım. (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Z429: "Çocukluk döneminde hayatımızı etkilemiş, okumayı oyunla öğreten, sevimli Cin Ali ile zamanda yolculuk yapmak gibi bir deneyim." (Cin Ali Müzesi)

Z453: "Büyükler de eski oyuncakları görüp çocuklukları akıllarına geliyor." (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Z496: "Çocuklara hitap ettiği kadar büyüklerinde kendini eskiyi götürdüğü tarihi bir müze olmuş. Hatırlarımın canlandığı, baktıkça tebessüm ettiğim güzel bir yerdi." (Balat Oyuncak Müzesi)

4.4. Ziyaretçilerin Bilgilendirici Yorumları

Bu kategoride yer alan yorumlar içerisinde genelde müzeye genel ulaşım, müzeye en rahat ulaşım, müzede neler yapılır, neresi gezilmeli, ne kadar süre kalınmalı, aktivitelerin tarifi, nereden başvurulduğu, kafeteryalar, kafeteryalarda ne yenir/içilir ve ücretleri hakkında detaylı bilgiler ve ziyaretçilerin kişisel değerlendirmeleri yer almaktadır;

Z8: “Onlarca klasik otomobil, eski trenler, İstanbul’da kullanılan eski tramvaylar, uçaklar, maketler...,” (Rahmi Koç Müzesi)

Z103: “Elektronik ve elektrikli cihazların iç şeffaf görüntüleri da çok ilgi çekici. Demlik kafe hem uygun fiyatlı hem de birçok şey mevcut. Wc’ler tertemiz. Otopark ücretsiz ve sorunsuz. Açık alanda uçaklar, tren gezisi, atlıkarınca, keşif küresi... Fenerbahçe gemisi hepsi çok eğlenceliydi. Doğum günü maliyeti de kişi başı ikram dahil 40₺’ydi (pasta hariç) kesinlikle müzeyi gezmenizi tavsiye ediyorum. Atatürk’ün eşyaları da çok kıymetli ve görülmeye değer.” (Rahmi Koç Müzesi)

Z490: “Ovacık Köyü’nde doğal bir alan içerisinde yer alan arazide kurulmuş olan aktivite alanlarında çocuklar için oyun alanları, yaratıcı drama gibi başka bir yerde karşılaşmadığım farklı bölümler var. Aktivite alanları genellikle açık havada, bu nedenle kötü havalarda çok aktif kullanılamayabilir. Ayrıca yemek salonunda da çocukların vakit geçirebileceği bir bölüm, oyuncaklar ve kitaplar mevcut. Fiyatlar, kaliteye göre oldukça makul. Çalışanlar nazik ve bir dediğini iki etmiyorlar. Ulaşım Urla üzerinden Ovacık Köyü’ne dönülerek gerçekleşiyor. Otoyoldan çıktıktan sonra yaklaşık 12 kilometrelik bir mesafe gidiliyor.” (Bilimsev)

Z506: “Parka giriş ücreti 4 yaş üstü 10 tl olup, Giriş esnasında eğer 1 etkinliğe katılmak isterseniz 5 tl ödeyip dinazor atölyesine katılabilirsiniz. Atölyede mini bir film izletiliyor ve silikon kalıba dinazor figürü yapılıyor. Parkın açık alanında dinazor ve böceklerin çeşitli hareketli -sesli maketleri, astronot maketler ve jeton karşılığında küçük vinç kullanma şansı var. Aynı zamanda kapalı alanı içinde küçük bir orman maket, kutup ayısı, panda, Bremen muzıkacıları ve meslekler vs hakkında bilgiler veriyor. Atölyelerde etkinlik saatleri olup, istediğiniz etkinliğe katılabilirsiniz” (Evrensel Çocuk Müzesi)

4.5. Ziyaretçilerin Müze İşleyişi ve Genel Ögelerine İlişkin Yorumları

Ziyaretçiler, ziyaretleri sırasında genel atmosferi, sergilenen objeleri, objelerin çeşitliliğini, müzelerin yeme içme hizmetini, genel temizlik ve hijyen şartlarına uygun olup olmama durumunu ve atmosferi hakkında görüşlerini belirtmişlerdir. İlgili başlıkları içeren yorumlar aşağıdaki gibidir;

Z320: “Diğer bir eleştirim, camlı bölmelerde sergilendikleri için sanırım, birçoğu tozlu. Profesyonel bir işletmenin buna daha fazla özen göstermesi gerekir.” (İstanbul Oyuncak Müzesi)

Z47: “Giriş ücreti ve içerisindeki kafeler de dahil olmak üzere fiyatlar son derece makul. Personel güler yüzlü, bilgili ve yardımsever.” (Rahmi Koç Müzesi)

Z265: “Çok büyük bir koleksiyon, en az 3 saatinizi ayırmalısınız. Otomobiller, iletişim araçları, denizcilik gibi farklı koleksiyonları içeriyor” (Rahmi Koç Müzesi)

Z479: “Özel ve ücretsiz bir müze, 5 yaşında ve 4 aylık oğlumla gittim. Konak meydanından tepeye çıkarak ulaşabilirsiniz, Güzel bir manzarası var, diğer müzelere de yakın.” (Ümran Bardan Oyuncak Müzesi)

4.6. Ziyaretçilerin Müzede Kalış Süresi ve Gelme Sıklıklarına İlişkin Yorumları

Bu başlık altında ziyaretçilerin müzelerde ne kadar vakit geçirileceğine dair tavsiye niteliğinde kişisel yorumları incelenmektedir. Ayrıca müzelere tekrar gidip gitmeyeceklerini ve buna ne kadar değeceği ile ilgili yine kişisel görüşlerini paylaşmışlardır;

Z35: “Müzeyi tam anlamıyla gezebilmek için tam gün ayırmak gerek.” (Rahmi Koç Müzesi)

Z133: “Hafta sonunuzun 1 tam gününüzü dolu dolu geçirebileceğiniz bir müze. Kafesi de derli toplu. Deniz kenarında.” (Rahmi Koç Müzesi)

Yorumların analizine kelime bulutu ile devam edilmiştir. Kelime bulutu görseli şekil 1’de yer almaktadır. Kelime bulutu, çocuk, müze, deneyim, oyuncak gibi sıklıkla bahsedilen anahtar kelimelerin eklenmesi ile elde edilmiştir.

5. Tartışma ve Sonuç

Son yıllarda çocuk müzeleri genç beyinlerde öğrenmeyi, merakı ve hayal gücünü besleyen canlı ve büyüleyici mekanlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu yenilikçi kurumlar, başlangıçtan bu yana basit oyun alanlarından sofistike eğitim ve ilham merkezlerine dönüşerek uzun bir yol kat etmiştir. Türkiye’de müze eğitimi ve müze- çocuk ilişkisi aslında erken yıllarda fark edilmiş hatta Tarihi Tabiiye Müzesi (1868) kurulmuştur. Ardından birçok müze içerisinde yenilikler yapılmış ve çocuklara özgü etkinlikler gerçekleştirilmiştir (Buyurgan, 2017). Müzelerin eğitim işlevi geçmişten bugüne kuvvetlendirilmiştir. Çalışmada yer alan 13 çocuk müzesi ve bilim merkezinin birçoğunda çocuklar için çeşitli etkinliklerin ve atölyelerin düzenlendiği görülmüştür. Bu müzelerin etkinlik programları içerisinde yer alan “seç, yarat, oyna”, “keşif, duyu, oyun” ve “masal ve oyun” atölyeleri dikkat çekmektedir. Bununla birlikte okul gruplarına yönelik eğitim hizmetleri hem çevirim içi hem de yüz yüze verilmektedir. Ayrıca birkaç çocuk müzesinin kafeterya kısmında doğum günü ve özel gün kutlamalarının planlanabilmesi de mümkündür. Fakat çalışma içerisinde bahsi geçen müzeleri gezen ziyaretçilerin çocuklara sağlanan bu tür hizmetlerden bahsetmediği fark edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulguların yorumu ve sonuçlar şöyledir;

- Çalışma, veri setinin analizi ve yorumlanması sırasında Türkiye çocuk müzelerine ilişkin genel olarak olumlu bir algıyı ortaya koymaktadır; bunun nedeni yalnızca olumlu niteliklerin hayal kırıklıklarını tetikleyenlere kıyasla daha baskın olması değil, ailelerin çocukları ile birlikte eğlenceli vakit geçirmelerine olanak sağlanması ile ilişkilidir. Çocukları ile keyifli vakit geçirirken bu zaman diliminin kaliteli olduğunu düşünen ziyaretçiler diğer potansiyel ziyaretçilere ısrarla çocuk müze deneyimini tavsiye etmektedirler. Olumlu yorumların tekrar ziyarete dönüşmesi de muhtemel sonuçlardan birisidir.
- Ziyaretçilerin eski oyuncak objeleri karşısında geçmişe yolculuk yaparak çocukluk anlarına geri dönmesi hakkında detaylı yorumlara ulaşılmakta, bu durum karşısında ziyaretçilerin birçoğunda şaşkınlık, sevinç, özlem, gurur gibi duygularının tetiklendiği görülmektedir. Ziyaretçilerin bir kısmı yaşadıkları bu deneyimi başkalarına tavsiye ederken bir kısmı da kendi çocukluğundaki oyuncaklar ve imkanlar ile şimdiki çocukların oyuncakları ve sahip oldukları imkanları karşılaştırmaktadır.
- Müze kurucularına, bağışçılara ve müzenin oluşturulmasında emeği geçen farklı kişi ve kurumlara teşekkür yorumları oldukça dikkat çekicidir. Türk insanının minnet duygusunun gelişmiş olması, emeğe saygıyı takdir etmeyi ve bu duygularını dile getirmeyi sevdiği için yorumlara eklendiği düşünülmektedir.
- Paylaşımlarda dikkat çeken temalardan bir diğeri bilgilendirme amaçlı yapılan yorumlardır. Ulaşım, fiyat, müze objeleri ve görülmesi gereken noktalar detaylıca açıklanmıştır. Bu durum müzeyi ziyaret eden kişilerin, müzeyi ziyaret etmek isteyen potansiyel ziyaretçilere bir nevi rehberlik ettiğini göstermektedir.
- Çocuk müzelerine ilişkin olumsuz yorumlar çalışanların tutumu, müzelerin fiziki koşulları, uygun görülmeyen fiyatlar ve temizlik ile ilgili konularda yapılmıştır. Ayrıca ziyaretçilerin yorumlarına bakıldığında gerçekten çocuk müzesine gidileceği düşüncesi ile hareket eden ailelerin hayal kırıklığına uğradıkları görülmektedir. Çocuklar müzeye getirilirken ebeveynleri de zaman geçirebilsin diyerek konsept dışı alanların oluşturulması, çocuklarda müze gezmenin büyümlü etkisini azaltmakta ve deneyim kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır.

Bilimsel ve kültürel deneyimlerin kazanılması için çocuklara yönelik tasarlanmış bilim merkezleri, çocuk kütüphaneleri ve çocuk müzeleri ülkemizde ve diğer pek çok ülkede kurulmaktadır. Fakat Türkiye’de çocuk müzesi olarak değerlendirilen çoğu müze salt çocuk müzesi değildir. Bu tür müzelerin özel müze

kapsamında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Müzelerin içerisine çocukların zaman geçirebileceği (oyalanabileceği) alanlar eklenmiştir. Bu durum çocuk müzesi adı altında gidilen müzelerden çocukların bir an önce çıkmak istemesine neden olmaktadır. Birch (2018) de benzer bir görüş ile; çocuk müzeleri olarak görünen müzelerde çocukların istenmedikleri veya yalnızca belirli bir beden olarak mekânda olumsuz bir şekilde ötekileştirildiği sorununa değinmiştir.

Çalışmada yanıt aranan araştırma sorularının son durumu şu şekilde özetlenebilir; Türkiye'deki çocuk müzelerinin mevcut durumu hakkında kısıtlı bilgiler verilmektedir. Elde edilen 515 yorum ile yapılan içerik analizi sonrasında çocuk müzeleri ziyaretçilerinin, ziyaretlerinden genel olarak memnun kaldıkları dolayısıyla çocuk müzesi kapsamında sunulan hizmetlerin ziyaretçiler için yeterli olduğu kanısına ulaşılabilmektedir. Türkiye'deki çocuk müzelerinin niteliklerini inceleyen ve sorgulayan paylaşım sayısı oldukça düşüktür. Dolayısıyla nitelikleri bakımından yeterli olup olmadığı konusunda yeterli veriye ulaşılamamıştır. Paylaşımların içeriği çoğunlukla, müzeler hakkındaki genel bilgiler, müzede zamanın nasıl geçirileceği ile ilgili öneriler ve tavsiyelerden oluşmaktadır. Ayrıca çocuk müzeleri içerisindeki objeler hakkındaki detaylı yorumlar dikkat çekerken, çocuklara yönelik gerçekleştirilmesi beklenen eğitici aktivitelerden bahseden yorumcu sayısı yine çok azdır. Bu konuda farkındalık seviyesinin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Son araştırma sorusu ziyaretçilerin memnun olup olmamalarına değinmektedir. Bu konu ile ilgili incelenen yorumlara göre, Türkiye çocuk müzelerini ziyaret eden katılımcıların büyük çoğunluğu birçok eksiklik olmasına rağmen var olan müzelerin hizmetlerinden memnun görünmektedir. Araştırma sorularının cevapları ve yorumlara yapılan içerik analizi incelemesinden sonra çocuk müze işletmelerine, sahiplerine ve kurumlara aşağıdaki öneriler iletilmektedir;

- Çocuk müzelerinin esas amaçları düşüldüğünde uzmanların desteği ile biçimlendirilmiş eğitici oyunların ve fiziksel aktivitelerin müzelerin programlarına eklenmesinin gerekliliği öne çıkmaktadır. Salt çocukların gelişimini ve eğitimini destekleyebilecek, pedagojik teoriler ve uzmanların yardımıyla bir çocuk müzesinin kurulması günümüz şartlarında zor değildir. Drama, yaratıcı etkinlikler, sanat ve bilim atölyeleri ve deney alanlarının aktif kullanılmasına imkân sağlayacak fiziki koşulların ve uzman desteğinin karşılanması önemlidir. Bu bağlamda özel ve yerel işletmelerin ve kamu kuruluşlarının konuyla ilgili daha prensipli ve vizyoner yaklaşımları benimsemeleri önerilmektedir.
- Teknolojinin yaygınlaşması ve ulaşılabilir olması ile çocuk müzeleri de sergilerine dijital unsurları entegre etmeye başlamıştır. Çocuk müzelerinin basit oyun alanlarından gelişmiş etkileşimli öğrenme merkezlerine doğru gelişimi için dijital öğelerin kullanımı önerilmektedir. Etkileşimli dokunmatik ekranlar, sanal gerçeklik deneyimleri ve dijital simülasyonlar, öğrenme sürecini geliştirebilir ve teknoloji meraklısı genç öğrencilerin ilgisini çekebilir.
- Engelli çocuklara uygun sergilerin eklenmesi ile öğrenme deneyimlerinin her çocuk için zenginleştirici olması sağlanabilir.
- Müzelerde eğitim hedefinin kuvvetlendirilmesi adına öncelikle okul-müze iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için müze, müzecilik, müzelerde interaktif eğitim, müzelerde öğrenme/keşfetme gibi başlıklara müfredat planlamalarında yer verilmesi ve müze gezilerinin artırılması önerilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki çocuk müzelerinin yorumları incelenerek, eksi ve artı yönleri belirtilmeye çalışılmıştır. Gelecekteki ideal çocuk müze uygulamaları için dikkat edilmesi gereken noktaların altını çizen bir çalışma niteliğindedir. Çalışmanın çocuk müzeleri ile ilgili farklı çalışmalara kaynaklık edebileceği düşünülmektedir. İlerleyen yıllarda daha fazla ziyaretçi sayısı ile çocuk müzelerinin güncel durumu incelenebilir ve çocuk müzelerinin mekân planlanması, işlevsel ve ergonomik alanları, etkinlik ve faaliyetleri, sahip oldukları koleksiyonlar ve kalitesi ayrıca çocuklara olan katkıları hakkında farklı ülkelerdeki çocuk müzeleri ile karşılaştırılmalı çalışmalar ve değerlendirmeler yapılabilir. Çocuk müze ziyaretçi profili oluşturulabilir. Liu (2008), müze ziyaretçilerine uygun sergi ve hizmetlerin sunulabilmesi için müzeler de ziyaretçi çalışmalarının yapılmasını ve elde edilen bilgilerin sistematik bir şekilde planlama ve karar alma süreçlerine uygulanması gerektiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadan

elde edilen bilgilerin, tartışma ve önerilerin çocuk müzeciliğinin geliştirilmesinde veya yeniden yapılandırılması, uyumlaştırılması gibi süreçlerde çocuk müzeciliği alanındaki ilgili kişiler, uzmanlar ve kurumlarca değerlendirileceği düşünülmektedir.

Teşekkürler ve Bilgi Notu

Destek Bilgisi: Bu çalışmanın hazırlanması süresince herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynî ya da nakdî bir yardım/destek alınmamıştır.

Etik Onayı: Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde **GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences** Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma, TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışmada tek yazar bulunmaktadır. Katkı oranları: 1. Yazar = %100.

Kaynaklar

- Ajanovic, E. (2018). *Çevrimiçi Otel Yorumlarında İknâ Edici İletişim Sürecinin Tutumlar ve İknâ Edici İpuçları Aracılığıyla Analiz Edilmesi*, Doktora Tezi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Aktaş, Arnas. Y. (2017). Oyun, Öğrenme ve Deneyimin Birleşimi: Çocuk Müzeleri, *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(2), 17-30.
- Akyalçın, A. (2019). Müze Eğitiminin Sanat Kültürümüze ve Yaratıcılık Anlayışına Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Anderson, D., Piscitelli, B., Weier, K., Everett, M. & Tayler, C. (2002). Children's Museum Experiences: Identifying Powerful Mediators of Learning. *Curator: The Museum Journal*, 45 (3): 213–231.
- Arslan Kılıçoğlu, E., Çarkacı, N., Kadioğlu, B. & Çetingül, M. (2019). Dünya Ülkelerinde ve Türkiye'de Çocuk Müzelerine Bir Bakış. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2 (3), 45-64.
- Association of Children's Museums (ACM), (2023). About ACM, <https://childrensmuseums.org/about/>, Erişim Tarihi: 09.06.2023.
- Atacı, S. (2020). Mekân-Öğrenme İlişkisinin Çocuk Müzeleri Üzerinden İncelenmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 2 (1), 28-53.
- Birch, J. (2018). Museum spaces and experiences for children – ambiguity and uncertainty in defining the space, the child and the experience, *Children's Geographies*, 16(5), 516-528.
- Black, I.R. (2011), Sorry not today: self and temporary consumption denial, *Journal of Consumer Behaviour*, 10(5), 267-278.
- Buyurgan, S. (2017). Verimli Bir Müze Ziyaretini Nasıl Gerçekleştirebiliriz?, *Milli Eğitim Dergisi*, 46 (214), 317-343.
- Cave, V., L. (1999). An examination of the development process of hands-on educational exhibitions for children. Doctoral thesis (Ph.D), UCL (University College London).
- Çelik, M. (2022). *Hatırlanabilir Turizm Deneyimi Üzerine Netnografik Bir İnceleme: Çamlıhemşin Yaylaları Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Antalya.
- Demir, E. & Demirarslan, D. (2020). Çocuk Müzelerinin Tarihsel Gelişimi ve İç Mekân Yaklaşımlarının İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (73), 398-411.
- Ersoy, U. (2016). Türk Müzeciliğinde Mevcut Durum Analizi, *Museum Professionals*, <http://cagdasmuzebilim.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/384/2017/02/Q1.Mevcut-Durum-Analizi.pdf>. Erişim Tarihi: 26.02.2022.

- Gentner, D., Levine, S. C., Ping, R., Isaia, A., Dhillon, S., Bradley, C., & Honke, G. (2016). Rapid learning in a children's museum via analogical comparison. *Cognitive science*, 40(1), 224-240.
- Golding, V. (2005). The museum clearing: A metaphor for new museum practice. In *Social and critical practices in education*, Edited by: Atkinson, D. and Dash, P. 51-66. Stoke-on-Trent, UK: Trentham Books.
- Göktaş, L.S. & Dinçer, M.Z. (2017). İstanbul'da Bulunan Özel Müzelere Yönelik E-Yorumların İçerik Analiziyle Birlikte Değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4, (Special Issue 1), 328-342.
- Gülbetekin, M. (2021). Coğrafya Eğitimi İçin Bir Öğrenme Mekânı: Müzeler, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(45), 827-848.
- Güneröz, C. (2022). Children's museums in new normal through museological approaches. *Journal of International Museum Education*, 4(1), 55-69.
- Günçan, Ö. (2023). Türkiye'deki Çocuk Müzelerinin Turizm Bağlamında İncelenmesi. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 3(1), 71-103.
- Haden, C. A., Jant, E. A., Hoffman, P. C., Marcus, M., Geddes, J. R., & Gaskins, S. (2014). Supporting family conversations and children's STEM learning in a children's museum. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(3), 333-344.
- İşçi, C., Güzel, B., Maktal C. D. Y., İşçi, T. & Moroğlu, F. (2020). Müze Deneyimi: Yönetim ve Ziyaretçi Perspektiflerinin Karşılaştırılması, *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (1), 29-45.
- Kandemir Altunel, G. & Çifçi, İ. (2021). Fine-dining Restoranlarda Müşteri Memnuniyetini Etkileyen Unsurların Belirlenmesi: Netnografik Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (4), 1523-1537.
- Karadeniz, C. (2010). Avrupa'da Çocuk Müzeleri: Frank-Furt ve Hamburg Örneği, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 16(63), 169-178.
- Karadeniz, C. (2013). Amerika Birleşik Devletleri'nde Çocuk Müzeleri: Miami Çocuk Müzesi Örneği, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 19(74), 225-240.
- Kartarı, A. (2017). Nitel Düşünce ve Etnografi: Etnografik Yönteme Düşünsel Bir Yaklaşım, *Moment Dergi*, 4(1): 207-220.
- Kazova, M., C. (2019), *Çocuk Müzesi ve Bilim Merkezlerindeki İç Mekân Standartları ve Tasarım Yaklaşımları*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçoğlu Arslan, E., Çarkacı, N. S., Kadioğlu, B. & Çetingül, M. (2019). Dünya Ülkelerinde ve Türkiye'de Çocuk Müzelerine Bir Bakış. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(3), 45-64.
- Leinhart, G., Crowley, K. & Knutson, K. (2002). *Learning conversations in museums*, London: Routledge.
- Liu, W.C. (2008). Visitor study and operational development of museums. *Museology Quarterly*, 22(3), 1-37.
- Maccario, K. N. (2002). Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanımı, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 275-285.
- Mayfield, M. I. (2005). Children's museums: purposes, practices and play? *Early Child Development and Care*, 175(2), 179-192.
- Middleton, V. (1990). *Visitor Expectations of Museums*, Scottish Museum Council, Museums are for People, Edinburgh.
- O'Connor, P. (2010). Managing a hotel's image on TripAdvisor. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 19(7), 754-72.
- Onur, B. (2014). *Yeni müzebilim, demokratik toplumu yaratmak*. Ankara: İmge Yayınevi.
- San, İ. (2002). Kültür Pedagojisi ve Çocuk Müzeleri. *Mimar-ist Dergisi*, 4, 74-80.
- Sheng, C. W., & Chen, M. C. (2012). A study of experience expectations of museum visitors. *Tourism Management*, 33(1), 53-60.
- Shine, S., & Acosta, T. Y. (2000). Parent-child social play in a children's museum. *Family Relations*, 49(1), 45-52.

- Singh, B. (2023). International Museum Day 2023: Date, Theme, History, Significance, Celebration, Quotes and More, <https://www.indiatimes.com/trending/social-relevance/international-museum-day-2023-date-theme-history-importance-significance-celebration-quotes-602805.html>, Erişim Tarihi: 25.05.2023.
- Sobel, D. M., Stricker, L. W., & Weisberg, D. S. (2022). Relations between children's exploration in a children's museum and their reflections about their exploration. *Child Development*, 93(6), 1804-1818.
- Song, L., Golinkoff, R. M., Stuehling, A., Resnick, I., Mahajan, N., Hirsh-Pasek, K., & Thompson, N. (2017). Parents' and experts' awareness of learning opportunities in children's museum exhibits. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 49, 39-45.
- Sop, S. A., Ongun, U., & Abalı, R. (2021). Müze Deneyimini Etkileyen Unsurlar: Çevrimiçi Yorumlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1123-1138.
- Şahin, S. & Şad, B. (2018). Müzelere Yönelik E-Yorumların İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), 199-202.
- Tavşan, F., & Bektaş, U. (2019). Çocuk Müzesi Tasarım Anlayışında Milenyum Çağı Etkisi, SETSCI Conference Proceedings, 4(7), 39-44.
- Töügu, P., Marcus, M., Haden, C. A., & Uttal, D. H. (2017). Connecting play experiences and engineering learning in a children's museum. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 53, 10-19.
- TripAdvisor, (2023). 2023 Yorum Şeffaflık Raporu: Tripadvisor'ın güven ve emniyet taahhüdüne derinlemesine bir bakış, <https://www.tripadvisor.com/business/tr/insights/restaurants-tr/resources-tr/2023-review-transparency-report-a-deep-dive-into-tripadvisors-commitment-to-trust-and-safety/> Erişim Tarihi: 9.06.2023
- Uca, S. & Karahan, S. (2022). Çevrimiçi Rehberli Sanal Turlara Katılan Ziyaretçi Deneyimleri: Airbnb Örneği. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 4(2), 108-122.
- Ülker-Demirel, E. (2020). Yabancı Turistlerin Unutulmaz Turizm Deneyimleri Üzerine Netnografik Bir Araştırma: Gelibolu Yarımadası Örneği, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi*, 9 (1), 67-90.
- Willard, A. K., Busch, J. T., Cullum, K. A., Letourneau, S. M., Sobel, D. M., Callanan, M., & Legare, C. H. (2019). Explain this, explore that: A study of parent-child interaction in a children's museum. *Child Development*, 90(5), 598-617.
- Yaman Bayram, Ş. (2019). Çocuk ve gençlik sanat müzesinin görsel sanatlar eğitimine katkısı. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 32-66.
- Yavuz Öden, H. (2020). Çocuk Müzelerinde İç Mekân Tasarımları: Atatürk ve Çocuk Müzesi İncelemesi. *Art-Sanat*, 14, 533-556.
- Yeşilyurt, H. & Arıca, R. (2018). Mutfak Müzesi Ziyaretçilerinin Deneyimlerinin İncelenmesi: Emine Göğüş Mutfak: Müzesi Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 60-70.